אישים באגרות הראי"ה

# הרב משה אביגדור חייקין, לונדון

## רב בלונדון · שנות חייו אינן ידועות לנו

6 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

## בקצרה

הרב משה אביגדור (רמ"א) חייקין היה רב בלונדון בימי מלחמת העולם הראשונה. פרטים ביוגרפיים עליו לא מצאנו במקורות שבדקנו, ומה שידוע עליו כאן הוא מן האגרות. באגרות לבנו הרצי"ה הרב קוק כותב על "מר חייקין" שאירח אותו, וככל הנראה מדובר בו.

## הרב קוק על הרב חייקין

כשהגיע הרב קוק ללונדון והדירה שיועדה לו עדיין לא התפנתה, התארח כמה שבועות "אצל מר חייקין בדירתו" (כרך ג', אגרת תשסא; כרך ג', אגרת תשסג; כרך ג', אגרת תשסד; כרך ג', אגרת תשסו). בדיון עם הרב הרץ על עבודת היהודים בצבא בשבת, הרב קוק כותב שהמקורות שהביא "ידידנו הרב הגאון רמ"א חייקין" נכונים, אבל אינם נוגעים לנקודה, כי כשיש שהות חובה לבקש מהממשלה לסדר את העבודה בלי חילול שבת (כרך ג', אגרת תשסה). בשנת תרע"ט נסע הרב חייקין לארץ ישראל, והרב קוק ביקש ממנו לטפל במצבו של הרב שמואל סלנים (כרך ג', אגרת תתקסד).

## האגרות

**כרך ג', אגרת תשסא:** לבנו הרצי"ה: בבואם ללונדון התארחו אצל מר חייקין.

*"ונתקבלנו לשעה אצל מר חייקין בדירתו"*

**כרך ג', אגרת תשסג:** לבנו הרצי"ה: הם עדיין מתאכסנים אצל מר חייקין.

*"ואנו מתאכסנים אצל מר חייקין נ"י"*

**כרך ג', אגרת תשסד:** לבנו הרצי"ה: ישבו כמה שבועות אצל מר חייקין.

*"והוכרחנו לשבת כמה שבועות אצל ה' חייקין נ"י"*

**כרך ג', אגרת תשסה:** אל הרב הרץ: המקורות של הרב חייקין נכונים, אבל אינם נוגעים לנקודה.

*"ועל רשימת הדברים מעשי ידי ידידנו הרב הגאון רמ"א חייקין שליט"א"*

**כרך ג', אגרת תשסו:** לבנו הרצי"ה: עד שנכנסו לדירה ישבו אצל מר חייקין.

*"וישבנו איזה שבועות אצל מר חייקין"*

**כרך ג', אגרת תתקסד:** אל הרב שמואל סלנים: ר' מי חייקין, הנוסע לארץ, הבטיח לטפל במצבו.

*"ובקשתי מר"מ חייקין שיתענין בתיקון מצבו והבטיח לי"*

## ראו גם

על הרב יוסף צבי הרץ. (לדף האיש)

# נוסח האגרות

6 האגרות שבהן נזכר הרב חייקין, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסא

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ג שבט תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם הגיעו ללונדון. המברקים לא התקבלו, והרב קוק שמח שנפטר מ'קבלת פנים מטרידה'. הדירה עוד לא התפנתה, והם אצל מר חייקין. בערב באו זקנים ובני תורה. לקהילה יש 'טיפוס של קהילה עתיקה בליטא'.

### עיקרי הדברים

- הגעה ללונדון.
- אירוח זמני.
- קהילה ליטאית.

**נוסח האגרת**

בעה"י[1], לונדון, יום ועש"ק[2], כ"ג שבט.

בני יקירי שליט"א[3], באנו ב"ה[4] שלם פה לונדון אמש כשעה תשיעית בלילה. הדעפעשים שלנו לא קבלו, ולולא הדעפעשע של מר שטרנבוך נ"י[5] לא היו יודעים כלל מבואנו, אבל הוא הודיע להיחידים, שקבלו דבריו בספק, מפני פליאתם על שלא הגיעה להם שום ידיעה. ואנכי שמחתי מזה שנתפטרתי מקבלת-פנים מטרידה. מ"מ[6] היו אנשים יחידים על מסה"ב[7], וביניהם מר פלאטא נ"י. מפני שחשבו שנבא אחר ש"ק[8] הבעל"ט[9] לא נפנתה עדיין הדירה ומר רוזנשטיין נ"י יושב עדיין בה, ונתקבלנו לשעה אצל מר חייקין בדירתו, למקום פיתא וישיבה של היום, ומקום לינה באחד ההוטלים, עד אשר תסודר הדירה אי"ה[10]. בערב כשנתודע בואנו באו כמה מן היותר זקנים, חרדים ובני תורה, ובלינו את הזמן עד אחר חצות הלילה. יש להעדה טפוס של קהילה עתיקה בישראל בליטא, לכל פרטי סידוריה, כאשר ציירנו. כתוב נא יקירי מכל אשר עמך לטובה. דר"ש[11] אהובינו הרה"ג[12] ר"י ד"ר[13] אשר ודו"ר[14] הרץ נ"י, וחזק ואמץ. יחזקנו השי"ת[15] ויאמצנו למען שמו, ויחננו לעלות אל הקודש ברב רחמיו במהרה בקרוב.

ר'[16] יעקב וולפרט נ"י עודנו פה, והי'[17] על מסה"ב בין הבאים, וכן הי'[18] מר שטרנבוך נ"י בתוכם. בכלל הענין הארעי נראה ישר ומכובד ב"ה.

הנני מקצר מקדושת ש"ק. נא לכתוב בפרטיות מכל א"ל[19], והי' זה שלו'[20] וברכה, אביך מצפה אשרך,

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ב"ה - ברוך השם
5. נ"י - נרו יאיר
6. מ"מ - מכל מקום
7. מסה"ב - מסילת הברזל (תחנת הרכבת)

8. ש"ק - שבת קודש
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. אי"ה - אם ירצה השם
11. דר"ש - דורש שלום
12. הרה"ג - הרב הגאון
13. ד"ר - דוקטור
14. ודו"ר - ודוקטור
15. השי"ת - השם יתברך
16. ר' - רבי
17. והי' - והיה
18. הי' - היה
19. א"ל - אמר ליה / אמר לו
20. שלו' - שלום

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסג

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ט שבט תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

המצב בלונדון כפי שתיארו, ואף טוב יותר. הדירה עוד לא פנויה. הרב קוק מקבל מבקרים רבים, והרב הרץ שלח מכתב ברכה. הרב קוק מבקש מהרצי"ה שישגיח על בריאותו כמו שהרצי"ה נושא בעול התורה.

### עיקרי הדברים

- מבקרים רבים.
- מכתב מהרב הרץ.
- שמירת הבריאות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ט שבט עתר"ו[2].

בני מחמדי שליט"א[3], הנה כתבנו אליך מכתב סמוך לבואנו, והשילוח נתאחר, ע"י[4] איזה עכוב עד אחר ש"ק[5] העבר. הודענוך מבואנו שלם ב"ה, ותל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. אקוה שקבלת ג"כ[8] את הטלגרמה אשר שלחנו תיכף לבואנו ע"י מר שטרנבוך נ"י[9]. והנה בכלל המצב הוא פה כפי מה שתארנוהו ב"ה, ובפרטים עוד יותר רצוי. הננו עדיין מוטרדים מפני שלא נתפנתה עדנה הדירה, ואנו מתאכסנים אצל מר חייקין נ"י ולנים בהוטל, וכל הימים עד היום הייתי מעוסק בקבלת מבקרים חשובים ונכבדים, רבנים רבים ושארי אנשי צורה ומעלה. גם הד"ר[10] הרץ נ"י הקדימני במכתב ברכה כתוב בנימוס והידור הראוי ובידידות. יחננו השי"ת[11] למלא את הזמן של שהייתנו פה בגולה בעבודה פורי' לשם ד' תורתו ועמו וכל מעשיו, ויעלנו בקרוב בחדות לבב למשוש לבנו הר קודש אשר אהב.

כתוב נא בני מחמדי מכל אשר עמך בפרטיות, ובחבה וידידות עמוקה, דרוש נא את שלו'[12] אהובנו כ'[13] הרה"ג[14] ד"ר[15] אשר וביתו וכא"ל[16] וכ'[17] הרה"ח[18] ד"ר הרץ נ"י. וכשיהי'[19] הזמן יותר מוכשר אקוה בל"נ[20] ליחד להם הדיבור, כראוי לאוהבים נאמנים ויקרי מעלה שכמותם יב"י[21] שי'[22].

כתוב נא מכל מהלך חייך כעת, מעסקיך הרוחניים והחמריים, מקביעותיך, מסדרי הנהגת הבריאות שלך, וממצב הבריאות בפרטיות. נא, בני יקירי, חזק ואמץ, וכשם שהנך תל"י[23] נוטה שכמך לסבול עול תורה יראה וחכמה ומוסר בכלל, כן תטה שכמך לפקח יפה יפה על חיזוק כחותיך ופתוחם הגשמיים והרוחניים, והשי"ת[24] יצליחך ברב חסדו ועזו, ויזכנו לראות אשרך וטובך על אדמת הקודש בקרוב. והנני מקצר מפני הטרדא. אביך מחבקך באהבה המצפה לתשועה ואורה,

**אברהם יצחק ה"ק**

1. ב"ה - ברוך השם
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"י - על ידי

5. ש"ק - שבת קודש
6. ותל"י - ותודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. ג"כ - גם כן
9. נ"י - נרו יאיר
10. הד"ר - הדוקטור
11. השי"ת - השם יתברך
12. שלו' - שלום
13. כ' - כבוד
14. הרה"ג - הרב הגאון
15. ד"ר - דוקטור
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. וכ' - וכבוד
18. הרה"ח - הרב החסיד
19. וכשיהי' - וכשיהיה
20. בל"נ - בלי נדר
21. יב"י - ירבו בישראל
22. שי' - שיחיה
23. תל"י - תודה לא-ל יתברך
24. והשי"ת - והשם יתברך

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסד

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** י"ז אדר שני תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

פורים עבר בשלום. הדירה עוד לא פנויה, ודירה זמנית בצפון העיר רחוקה ממרכז עבודתו. 'הסבל הגדול של החברתיות הכרכית' מונע ממנו 'התנערות פנימית', וקשה לו למצוא את 'גרעיני האמת' בתוך 'השבלונה השוטפת'. הרב קוק צריך להתחיל מחדש בין מבקר למבקר 'להפנות רוחי למזרח'.

### עיקרי הדברים

- עיכוב הדירה.
- קושי החברה הכרכית.
- הכמיהה לחירות נשמתית.

נוסח האגרת

בעה"י[1], י"ז אד"ש[2] עתר"ו[3].

בני יקירי שליט"א[4], עברו ב"ה[5] ימי הפורים בגלותנו החדשה לשלו'[6]. ת"ל[7] כי רבים ושלמים הם הנוהרים והמקושרים בקישור פנימי מאהבת תורה ודעת יראת ד'. יחננו השי"ת[8] לתן לי רוח טהרה ועזוז לעבוד עבודת קודש, עבודת פנים ועבודת חוץ.

עד כה עדיין לא מצאנו מרגע מקומי, כי הדירה המיועדה לנו לא נתפנתה משכניה עדנה, והוכרחנו לשבת כמה שבועות אצל ה' חייקין נ"י[9], ואח"כ[10] כאשר אמרתי להם שבשום אופן לא אוכל לסבול שבתי אצל יחיד, כי רק מקום לינה הי'[11] לנו באכסניא באחד ההוטלים, שכרו דירה בצפון העיר, ארעית. האויר הוא אמנם פה יותר טוב מבמזרח, אבל אין זה מרכז עבודתי כלל, ומתוך כך לא אוכל להוציא אל הפועל שום דבר תיקון, לא בפנים עניני מחז"ה[12] ולא בחוץ, אע"פ[13] שהש"ר[14] והב"ד[15] מזה ורבנים חשובים אחרים מזה כולם חפצים בשיתוף פעלים מצדי, לא אמצא הכשרה מעשית מצד מניעת הדירה הקבועה לגירותנו פה, ובודאי הכל הוא לטב מן שמיא.

מובן שבראשית הזמן היתה הטרדא גדולה מאד מהמון מבקרים, וגם כעת לא הונח לי, ועוד ישנם רבים מחכים למועד אשר נכנס להדירה המיוחדה בע"ה[16]. קשה לי להתישב ולבא עם הספר אליך בני בדברי אמת כאשר עם לבבי. הסבל הגדול של החברתיות הכרכית מונע אותי הרבה מההתנערות הפנימית, ונפשי שוקקה וצמאה לתנועותיה העצמיות, וזרמי הטרדה סוחבים אותה להתעסק בהמון שיחות, פלפולים, דרושים ורעיונות מוגבלים, מטוכסים באופיים מלוחצים, כמו שהבריות התמימות והמחקות את התום מורגלות בהם, ובקושי גדול הנני משוטט למצא את גרעיני האמת ואת פניני העשר הנמצאים בתוך השבלונה השוטפת הזאת, אבל טרם שנגמר איזה ציץ לבי להגמל, והנה זרם חדש של מבקרים, מעוררים רעיונות ומחשבות עוד הפעם מסחיפת ההרגלים וחולשותיהם, הנה בא, ואני צריך להתחיל בעבודה פנימית מחדש בין פרק לפרק, להפנות רוחי למזרח, למקום עיני ולבי

שם, ולחשוף מעינות ממקורי החירות הנשמתית, אשר נפשי להם עורגת, ולישועתך ד' קויתי, ואני איחל תמיד, להוסיף על תהלתך.

דרש נא יקירי, בשלוי[17] חביבנו הרה"ג[18] הד"ר[19] בעה"ב[20] שליט"א והרב ד"ר[21] לב שליט"א וכא"ל[22], והנני חותם בברכה בצפיית ישועה וכט"ס[23], אביך מצפה אשרך,

**אברהם יצחק הכהן קוק**

דר"ש[24] באה"ר[25] למאהבינו הרב הנכבד מו"ה[26] נפתלי ה"ש[27] שטרנבוך שליט"א, וביתו וכא"ל ותודה רבה, ולכ' חתנו יקירי הרה"ג[28] מוהרא"ב[29] שליט"א, ולאגודת הקודש שוקדי החכמה האמונים לד' ועמו רב שלו'[30].

**הנ"ל**

נ. ב.

כתוב נא, בני, מכל הפרטים אשר עמך, מעבודותיך בקודש ובחול ומכל אשר תשער שיענינו. חזק ואמץ ויהי ד' עמך ופועל ידיך ירצה, ונזכה לשמח ברב נחת מאשרך בכט"ס[31].

**הנ"ל**

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. אד"ש - אדר שני
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ב"ה - ברוך השם
6. לשלו' - לשלום
7. ת"ל - תודה לא-ל
8. השי"ת - השם יתברך
9. נ"י - נרו יאיר
10. ואח"כ - ואחר כך
11. הי' - היה
12. מחז"ה - מחזיקי הדת
13. אע"פ - אף על פי
14. שהש"ר - שיר השירים רבה
15. והב"ד - והבית דין
16. בע"ה - בעזרת השם
17. בשלו' - בשלום
18. הרה"ג - הרב הגאון
19. הד"ר - הדוקטור
20. בעה"ב - בעלי הבתים
21. ד"ר - דוקטור
22. וכא"ל - וכל אשר לו
23. וכט"ס - וכל טוב סלה
24. דר"ש - דורש שלום

25. באה"ר - באהבה רבה
26. מו"ה - מורנו הרב
27. ה"ש - השם
28. הרה"ג - הרב הגאון
29. מוהרא"ב - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ב (למשל: אברהם + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
30. שלו' - שלום
31. בכט"ס - בכל טוב סלה

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסה

## תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ח"י אדר שני תרע"ו - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף צבי הרץ

בעניין גיוס יהודים לצבא ושמירת שבת: המקורות של הרב חייקין נכונים, ובסכנה מותר. אבל כשיש שהות, חובה לבקש מהממשלה 'הנאורה' לסדר עבודה שלא תחלל שבת. לפי תרומת הדשן (נח) ורמ"א (או"ח שלד), כשהשלטון מגן אין היתר. חובה לעשות 'כל טצדקי' כדי לא להגיע לאונס (רמב"ם, יסודי התורה ה ד), ואין להכניס עצמו לכתחילה למצב של סכנה. הממשלה מתחשבת גם ב'מצפון' של אחרים, ובוודאי תתחשב בתורת ישראל.

### עיקרי הדברים

- אין היתר כשאפשר להימנע.
- חובה לבקש מהממשלה.
- 'כל טצדקי' לפני אונס.

### נוסח האגרת

בעה"י[1], ח"י[2] אד"ש[3], תרע"ו[4].

להדרת כבוד הרב הגדול, עוטה אורה, ומרבה המשרה, מו"ה[5] יוסף צבי הערץ שליט"א[6], רב המדינה לממלכת בריטניה יצ"ו[7].

אחדשה"ט[8], בפאר המעלה.

תודתי נתונה להוד רום מעלתו, על מכתבו הנעלה, ועל רשימת הדברים מעשי ידי ידידנו הרב הגאון רמ"א חייקין שליט"א. ובשביל קדושת הענין הנשגב הזה העומד על הפרק, הנוגע ברום עולם היהדות מיד ולדורות, הנני מוצא את עצמי מחוייב להביע את דעתי בדעת תורה קדם הדרת מעלתו דמר ניהו רבא בעמי' שליט"א, שאם אמנם כל המקורות אשר הציע כבוד מעלת ידידנו הגרמא"ח[9] נ"י[10] נאמנים הם, אבל לנקודת השאלה העומדת לפנינו אינם נוגעים. אמת הדבר שבכל מקום שיש סכנה אפילו ליחיד, וחשש סכנה לרבים, אין שום איסור תורה עומד, ומתוך כך רשאים וחייבים אנו לעמוד על נפשינו, כאשר יבאו שונאים מדיניים לדרוך בגבולנו.

אבל כל זה הוא רק אם אין באפשרות להקדים לעמוד נגד הסכנה המדינית בלא חילול שבת שלנו, אבל כאשר יש שהות בדבר איך לסדר את חלוקת העבודה, ולדרוש מהממשלה הנאורה, שהיא תקציע את העבודה של בני עמנו שומרי אמונים, באופן שלא יבאו להיות עוברים על הדת, לא בחילול שבת וימים טובים, ולא בשארי איסורי תורה, ודאי זאת היא חובתנו, וחובת גדול המדינה, שבידו לגונן בצדק על זכיות עמו וצאן ידו, כהדרת כבודו שליט"א, לדבר את דברנו בגודל רוח, "ואדברה כעדותיך נגד מלכים ולא אבוש". רבותינו הפוסקים, אשר חיו בין עמים פראים במהלך רוחם ונימוסיהם, לא היו יכולים לדרוש את צדקם, מבלי לסכן בזה נפשות, על כן הורו בכאב לב לקולא בעניינים כאלה. ולשון התה"ד[11] בסי'[12] נ"ח באותו הענין עצמו שרשם ידידנו הרב הנ"ל[13] שי'[14] ככה הוא שם: "אמנם נראה דיש לתת לב

לפי הענין, לפי ראות עיני חכמי העיר, כגון אם יש שופטים ושלטונים בעיר מבטיחים להציל את ישראל, וכה"ג[15] אם נראה שאין סכנה כלל, לא יחללו את השבת כלל, ולשון דהר"ח[16] דלעיל משמע דזמנין איכא דליכא סכנה, מדכתב כשיש סכנה פן יבאו לשפוך דם משמע קצת דבסתמא לא דיינינן לסכנה", ע"כ[17].

ודבריו הם ברורים, ופסק הלכה בהגהת רמ"א באו"ח[18] סי'[19] של"ד סכ"ו[20] בהג"ה[21] שם. וברור ופשוט הוא, שכל העברה על דת שאנו מותרים לעבור מפני האונס של סכנה, אנו חייבים לעשות כל טצדקי שבעולם לתקן את המעמד שלא נבא לידי האונס, כדי שנשאר נאמנים בקיום תורתנו הקדושה. ואפילו אם כבר בא האונס לידינו, אם אנו יכולים להמלט מן האונס אנו חייבים לעשות כל מה שבידינו להמלט ממנו, ואם אין אנו עושים את מה שיש ביכולתנו לצאת מן האונס, נחשב כל מה שאנו עוברים על התורה, כאילו עברנו חלילה ברצון ובשאט נפש, ולא יעשה כן בישראל, והם הם דברי הרמב"ם[22] בפ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ד', וביאר הדברים יותר במאמרו הגדול המכונה בשם מאמר קדוש השם, גם לענין המעמד של סכנה כזאת שמצד הדין אינו חייב גם לכתחילה במסירות נפש, מ"מ[23] כ"ז[24] שיש בידו להמלט מן הסכנה הוא חייב לעשות כל מה שבידו, ולא יעכב אותו שום עמל ושום הפסד ממון. וק"ו[25] שחייבים אנו להשתדל בכל מיני השתדלות שבעולם, להראות את צדקת תביעתנו לפני הממשלה הישרה, המצטיינת בנאוריותה וסבלנותה, כדי שלא להביא את ההמון הרב של בני עמנו לידי מצב של סכנה כזה, שיהיו מוכרחים לעבור על ידו על גופי תורה, ולהתאמץ בכל עז לבקש את חלק העבודה המגיע לנו בהגנת המדינה באופן שלא יפריע אותנו משמירת התורה וחוקותיה, ואין שום היתר להביא את עצמנו לכתחילה במעמד של סכנה, ולעבור אח"כ[26] את חקי תוה"ק[27], וכמש"כ[28] מג"א[29] בסי' רמ"ח סקי"ד[30].

ופשוט הוא שאין לצרף כלל את מה שכתב מוהרי"ק[31] בחליבה, שהביא הרב הנ"ל שליט"א, דחשיב חילול שבת באונס מצד היראה מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכמה טעמים.

חדא דחלילה לנו להורות היתר להכנס לכתחילה באיסורי שבת בקביעות, ר"ל, ובפרט בענין שיש לחוש שלא יהי'[32] דבר נמשך לדורות גם במלאכה שאינה צריכה לגופה. חדא שגם אם הי'[33] ברור לנו שאיסור של מלאכה שא"צ[34] לגופה אינו כ"א[35] מדרבנן, גם איסורי דרבנן, בפרט במילי דשבת, לעבור עליהם המון גדול בהמשך הזמן, ג"כ[36] אנו צריכין לעשות כל ההשתדלות האפשרית שלא יבא לידי כך. ולא עוד אלא שמצינו חומר באיסור מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהחמירו בה חז"ל[37] גם למ"ד דלאו דאורייתא היא, כמש"כ[38] הר"ן[39] בפרק חבית, דאע"ג[40] דמצינו בשבותים לפעמים במקום פסידא לא גזרו רבנן, מ"מ החמירו במלאכה שא"צ לגופה וגזרו שלא לכבות את הדליקה, ואפילו ע"י[41] נכרים אסרו מן הדין לומר להם שיכבו.

ובעיקר הדבר אין לנו הכרעה בזה אם ההלכה היא כדעת הסוברים דמלאכה שאצל"ג[42] פטור עליה, או כדעת הרמב"ם דחייב עליה, רק במקום שיש חשש סכנה מצרפים את דעת הסוברים דמלאכה שאצל"ג פטור עליה, וכמש"כ המג"א[43] בסי' של"ד סק"ל[44], אבל במקום שאנו יכולים לסלק את הסכנה פשיטא שאנו חייבים לסלקה מפני הספק, אפילו אם הי' מקום להקל באיסור דרבנן, כדי לחוש לדעת הרמב"ם

וגדולי הראשונים העומדים בשיטתו הסוברים דמלאכה שאצל"ג חייבים עליה, ואסורה מה"ת[45] בחיוב כרת וסקילה.

אך חוץ מכל אלה, וחוץ ממה שרבו מאד הפוסקים החולקים על עיקר סברתו של מוהריי"ק, ומבואר מדבריהם שמה שהתכלית האחרון של המלאכה אינו נצרך לו זה לא יעשה את המלאכה למלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שהתכלית הקרוב של המלאכה הוא נדרש לו, כגון כשהוא מוכרח לבשל בעד הנכרי המכריחו, אע"פ[46] שעיקר תכלית הבישול היא אצלו כדי להסיר ההכרח, מ"מ מה שהוא מתעסק בבישול הוא בשביל הבישול עצמו. ואין זה דומה לחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה, דלא חשיבה כ"א מלאכה שאינה צריכה לגופה, מפני שאיננו צריך כלל להמלאכה של החפירה, לשום דבר, ואינו מכוין אליה כלל, אבל כאן הרי הוא מכוין להבישול מאחר שהמכריח שלו הוא מקפיד דוקא שיעשה את המלאכה הזאת. והרי הדבר דומה לכל המלאכות שבעולם שאלמלא הכרח החיים לא היי עוסק בהם, למשל אם לא היי רעב ללחם לא היי אופה, ולא נאמר בשביל כך שתחשב למלאכה שא"צ לגופה.

אבל מכ"ז אין שום שייכות לנ"ד דברי מוהריי"ק הללו, הוא דבר באופן שאין שום צד שיתוף של תועלת מצד הרצון העצמי של היהודי, כהנאת הבישול וכיו"ב[47], שאז יש עכ"פ[48] איזה צד סברא לומר להכניס בכלל מלאכה שאצל"ג. אבל בנ"ד[49], שאנו כולנו נאמנים מאד להממשלה שאנו יושבים בה, ובשלומה לנו שלום, ובודאי כל מה שאנו עושים להצלתה ותקנתה הרי הוא דבר שאנו צריכים להם, אלא שיש בידינו לפי המצב פה לברר לפני הממשלה הרוממה ירי"ה[50], שאנו מוכנים לעשות את הצורך הגדול הזה באופנים אחרים ובפעולות אחרות שאין בהם חילול קדושת שויו"ט[51]. אבל אם חלילה לא נשתדל בכך, ונעשה ברצוננו את הפעולות הללו הנצרכות לתיקון המדינה שאנו שוכנים בה, באופן שיש בהן מלאכה בשבת וימים טובים, הרינו בזה מחללים את קדושת שבת ויו"ט[52] במלאכות הצריכות לגופן, שהוא חילול שויו"ט דאורייתא אליבא דכו"ע[53].

בענין הכהנים אין לי מה להוסיף על הדברים שכתבתי במכתבי הראשון, וביחוד שגם כבוד ידידינו הרב הגאון רמ"א חייקין שליט"א הלא מסיים גם הוא ברשימתו, שאם אפשר להשתדל אצל הממשלה להטיל עבודה אחרת על הכהנים מה טוב. ואני אומר אין זה רק מה טוב, אלא חוב גדול ונמרץ הוא על כל מי שהיכולת בידו להיות לפה לאחיו אצל הממשלה להציל את אחינו מהעברת הדת, בין בכל איסורי תורה השוים לכל, בין באיסורי כהונה, ובודאי מוכרח הדבר להזדמן לכהנים, אם לא יהיו משומרים ביחוד ע"פ[54] חלוקת העבודה מטעם הממשלה, גם טומאות של תורה ודאיות, שעל זה לא מהני הענין של כמציל מידם.

והנני חוזר על דברי שכתבתי במכתבי הראשון, שהדרת כבוד מעלת אדוני, אשר הקימו ד' על לעמוד לפני מלך ושרים, לדבר טוב על עם ד' וקדושת תורתינו הקדושה, ברוח נדיבה אשר תסמכהו ובחכמת לבבו ידע וישכיל איך להסביר לראשי הממשלה, ולאצילי בני עמנו המתעניינים בשאלה הגדולה הזאת, שאחרי אשר המעמד המוסרי והנאור העליון של האומה הבריטית בא לידי המדה הגדולה הזאת, להתחשב גם בשאלה הצבאית עם רגשות הקודש הפנימיים של אזרחיה, ודאי עומדות הן אצלנו בני ישראל התביעות הבאות מצד חובת שמירת דתנו הקדושה ברום המעלה היותר עליונה, של כל רגשי

קודש היותר נאצלים ועדינים. ואנו בטוחים שהרוח הפטריוטי הנשגב, המפעם בלב אחינו יושבי מדינת בריטניא במדה הגדולה הראויה לממלכה הנאורה-שבנאורות הזאת, ששמה לה את שויון הזכיות במלא המובן לקו למשטריה המדיניים, הרוח הזה יתפתח ויתגדל ע"פ דרכו, דוקא ביחד עם הנטירה המדוייקת של רוח האמונה הקדושה, שבא יבא לשלמותו רק עם ההנהגה המתאימה לשמירת דתנו הקדושה ומצותיה בכל עת, גם בעת מצור ומלחמה. וכנסת ישראל האנגלית היא נכונה לעבוד בחפץ לבב בודאי את כל הנדרש מצדה להצלת המדינה באופן המתאים עם חקי תורת ד', שמכלל זה הוא ג"כ שלא תהיה תורה שלמה שלנו גרועה ח"ו[55] מאיזה שיחה והגות לב אידיאלי, של מצות אנשים מלומדה, אשר גם עם אלה מתחשבת היא הממשלה, ברב נדיבות רוחה, וק"ו שתתחשב עם פקודי ד' הישרים ומשפטיו על ישראל, ותתן לאחינו עבודות כאלה, במצבים כאלה שיוכלו לקיים את כל חקי ד' כחפצם הפנימי.

ובזכות זה ירומם אלקי הצבאות את דגל הממלכה וקרנה תרום בכבוד. כדי שלא להטריח את רום מעלתו בדברים רבים הנני מקצר ועולה. ואקוה שגם מעלת כבוד ידיד נפשנו הגאון רמ"א חייקין שליט"א, בבינת לבבו הטהור, ביראת ד' אשר בנפשו הטהורה ובשכלו הישר, יסכים לכל דברינו אלה, ומיניו ומינן יתקלם עילאה ב"ה[56]. ויהי'[57] ד' עם הדרת כת"ה, וחפץ ד' בידו יצלח, לקדש שם שמים ושם ישראל ותוה"ק[58] ברבים, ועמים יהודוהו סלה, ועל ישראל תהי'[59] הודו ותפארתו, לאורך ימים טובים.

והנני בזה חותם בעתרת ברכה ורב שלו'[60], כנפשו הנכבדה ונפש ידידו הנאמן בברית אהבתו, מוקיר ומכבד יפעת ערכו, מצפה לתשועת ד' על עמו, עולמו, וחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב,

**הק' אברהם יצחק הכהן קוק**

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ח"י - שמונה עשרה (18)
3. אד"ש - אדר שני
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. הגרמא"ח - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות מ, א, ח (למשל: משה + אברהם + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. נ"י - נרו יאיר
11. התה"ד - התרומת הדשן
12. בסי' - בסימן
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. שי' - שיחיה
15. וכה"ג - וכהאי גוונא
16. דהר"ח - ד + הר"ח: הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. ע"כ - על כן

18. באו"ח - באורח חיים
19. סי' - סימן
20. סכ"ו - סעיף כ"ו
21. בהג"ה - בהגהה
22. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
23. מ"מ - מכל מקום
24. כ"ז - כל זה
25. וק"ו - וקל וחומר
26. אח"כ - אחר כך
27. תוה"ק - תורתנו הקדושה
28. וכמש"כ - וכמו שכתב
29. מג"א - מגן אברהם
30. סקי"ד - סעיף קטן י"ד
31. מוהרי"ק - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ק (למשל: יעקב + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
32. יהי' - יהיה
33. הי' - היה
34. שא"צ - שאין צריך
35. כ"א - כי אם
36. ג"כ - גם כן
37. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
38. כמש"כ - כמו שכתב
39. הר"ן - רבנו נסים
40. דאע"ג - דאף על גב
41. ע"י - על ידי
42. שאצל"ג - שאינה צריכה לגופה
43. המג"א - המגן אברהם
44. סק"ל - סעיף קטן ל
45. מה"ת - מן התורה
46. אע"פ - אף על פי
47. וכיו"ב - וכיוצא בזה
48. עכ"פ - על כל פנים
49. בנ"ד - בנדון דידן
50. יר"ה - ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
51. שויו"ט - שבת ויום טוב
52. ויו"ט - ויום טוב
53. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
54. ע"פ - על פי
55. ח"ו - חס ושלום
56. ב"ה - ברוך השם
57. ויהי' - ויהיה
58. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
59. תהי' - תהיה
60. שלו' - שלום

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסו

## תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ו' ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם היו 'גולים בגולה בתוך גולה', ורק השבוע נכנסו לדירה. הרב קוק מבקש לדעת על הדרשה של הרצי"ה בבזל ועל לימודיו, ושואל אם הרצי"ה מעיין ברשימות. ברכה לפסח וליום הולדתו.

### עיקרי הדברים

- סוף סוף בדירה.
- דרשה בבזל.
- הרשימות.
- ברכה ליום ההולדת.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ו' ניסן עתר"ו[2] (לונדון).

בני יקירי וחביבי שליט"א[3], שמחיתנו בדבריך היקרים. ישמחך ד' תמיד בכל טוב ואושר לאוי"ט[4]. לא לפי המדה שהנני חפץ לקחת דברים עמך בני עולה בידי, מפני המניעות וההטרדות, שאני עלול מתכונתי ומצבי להסתבך בהן. עד כה היינו גולים בגולה בתוך גולה. הדירה היתה מדוירה משכנים, וישבנו איזה שבועות אצל מר חייקין, וכאשר נלאיתי כבר מתואר ישיבה כזו נכנסנו באכסניא מיוחדה דירת עראי, שלא מצאו הולמת לנו כי"א[5] בצפון העיר, מקום מרכז "עדת ישראל" האשכנזית. רק שבוע דנא נכנסנו אל הדירה, שהיא ג"כ[6] עדיין בלתי מסודרה כראוי. בכי"ז[7] קצת ישוב הדעת הנני מוצא לעומת המצב הקודם, שסוף כל סוף יש איזה עמדה ברשות היחיד שלנו בגלותנו, ונפשנו חכתה לד' שיבא כל דבר וענין על מכונו כראוי, ונוכל להשתמש בזמן הנדידה ג"כ למטרות רצוייות כחפץ הלב הפנימי. אשמח לשמע ממך את התוכן של דרושך בבזל, ואיך המה סדרי לימודיך בקודש ובחול בפרטיות.

תבאר נא או אולי תשלח את המכתב שקבלת מפולטבה, ומה שלומם. הנני נפסק באמצע ע"י[8] טרדות. תמהני לאיזה צורך אפית מצה בפני עצמך. האינך חושב להיות בפסח הבעל"ט[9] סמוך על השולחן התמידי? ע"ד[10] הבחינה החימית, שאינה נותנת תוצאות בטוחות הראויות לסמוך עליהן לענין או"ה[11], ידעתי זה כבר.

דרש בשלו[12] אהובינו הרבנים החכמים המצויינים הבעה"ב[13] והד"ר[14] הרץ נ"י[15] באהבה נאמנה וכבוד נעלה.

ההנך מציץ לפעמים בהרשימות שתחת ידך, ומה תמצא בהן? כתוב נא לעתים תדירות למשפחתנו בכל המקומות הפזורים בקודש ובחול, גם בשבילנו, ואף שנקוה גם אנו בעה"י לכתוב להם.

מפני הטרדא וקדושת ש"ק[16] הממשמשת לבא הנני מקצר ואומר שלו'[17] רב וברכת ד', כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה אשרך כה"י[18],

**אברהם יצחק ה"ק**

נ. ב. נתאחר המכתב קצת, ואוסיף ברכת הרגל, ביתרון הכשר ושמחת לבב, ויהי נועם ד' עלינו, וחג חירותנו ופדות נפשנו יאיר לנו בשר ד' וישעו לנצח, ויחננו לשוב אל הקודש ברחמיו הרבים, ותוספת ברכה ואורה לך בני ליום הולדתך לאוי"ט, כי"ה תבורך לאושר רב וגדולת חיים טהורים וטובים באור חכמה ודעת ויראת ד' בעז קודש קדשים, כנפשך היקרה ונפש אביך מברכך בכל לב ממעמקי רוח ונפש ממקור הברכות.

**הנ"ל**

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
5. כ"א - כי אם
6. ג"כ - גם כן
7. בכ"ז - בכל זאת
8. ע"י - על ידי
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. ע"ד - על דבר
11. או"ה - אומות העולם
12. בשלו' - בשלום
13. הבעה"ב - הבעלי הבתים
14. והד"ר - והדוקטור
15. נ"י - נרו יאיר
16. ש"ק - שבת קודש
17. שלו' - שלום
18. כה"י - כנפשו היפה

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסד

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ג תמוז תרע"ט **נמען:** הרב שמואל סלאנים

הרב קוק ביקש מרי' מי חייקין, הנוסע לארץ, לטפל במצבו. ברשיונות מטפלים הציונים, 'ובענייני חול אין לנו להתרחק מהם'. ניחומים על צערו.

### עיקרי הדברים

- פנייה לחייקין.
- רשיונות דרך הציונים.
- ניחומים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ג תמוז ע"ט.

שלו'[2] וברכה לידידי הרה"ג[3] וו"ח[4] כו'[5] מוהר"ש[6] סלאנים שליט"א[7].

אחדשה"ט[8].

מכתביו הגיעו לידי בהיותי מוטרד בחבילי טרדות, ובקשתי מר"מ חייקין שיתענין בתיקון מצבו והבטיח לי, וכעת נסע לא"י[9], אקוה שיעשה לטובה ע"ד[10] מעמד ב"ב[11].

וע"ד[12] רשיונו ג"א[13] עוסק בענינים אלה ע"י[14] הציונים, ובענייני חול אין לנו להתרחק מהם, וגם בעד כת"ר[15] נדרשו לעשות כראוי, ובודאי כבר קבל איזה ידיעה רשמית ע"י הקונסול, ואקוה שיגמר הדבר בכ"ט[16] ונזכה להתראות בידידות על אדמת הקודש.

ינחמהו ד' ויחבש לשבר לבבו וכל הריסותיו יקומם, כנפשו היפה ונפש ידידו דוש"ת[17],

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. הרה"ג - הרב הגאון
4. וו"ח - ותיק וחסיד
5. כו' - וכולי (וכן הלאה)
6. מוהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. לא"י - לארץ ישראל
10. ע"ד - על דבר
11. ב"ב - בני ביתו
12. וע"ד - ועל דבר
13. ג"א - גם אני / גם אנו

14. ע"י – על ידי
15. כת"ר – כבוד תורתו
16. בכ"ט – בכל טוב
17. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו